особистісними змістами, інтегрується до світоглядної системи суб'єкта. Така інтеграція об'єкта й суб'єкта пізнання обумовлює набуття творчою діяльністю музиканта-виконавця глибоко гуманістичного характеру, оскільки передбачає олюднення явищ буття, співвіднесення їх із загальнолюдськими цінностями. Суб'єктивний характер створення й сприйняття образу, що зумовлюється принциповою багатозначністю його змісту, сприяє самовираженню творчої особистості музиканта-виконавця через наділення художнього образу музичного твору власними думками, ідеями, емоціями, почуттями, духовними цінностями.

## ЛІТЕРАТУРА


1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования: для пед. спец. высш. учеб. заведений / О. А. Абдуллина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1990. – 341 с.
2. Посталюк Н. Ю. Творческий стиль деятельности: педагогический аспект / Н. Ю. Посталюк. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1989. – 205 с.
3. Спирин Л. Ф. Теория и технология решения педагогических задач: развивающее проф.-пед. обучение и самообразование / Л. Ф. Спирин. – М.: Рос. пед. агентство, 1997. – 173 с.
4. Дряпіка В. І. Соціально-педагогічні основи формування орієнтацій студентської молоді на цінності музичної культури: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01; 13.00.05 / Дряпіка Володимир Іванович. — К., 1997. — 399 с.
5. Котляревская Е. И. Вариативный потенциал музыкального произведения: культурологический аспект интерпретирования: дис. … канд. искусствоведения : 17.00.03 / Котляревская Елена Ивановна. – К., 1996. – 196 с.
6. Харченко П. В. Формування готовності до професійного саморозвитку у майбутнього педагога-музиканта: дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / Харченко Поліна Вагифівна. — К., 2004. — 250 с.
7. Карпенко Н. В. Пояснення і розуміння в сучасній науковій парадигмі: дис. ... канд. філос. наук : 09.00.09 / Карпенко Наталія Василівна. — Чернівці, 1999. — 178 с.


УДК 378.978.126.

# ДИТЯЧІ ОПЕРИ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ В ПРАКТИЦІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Мозгальова Н.Г., к.пед.н., доцент

*Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського*

У статті на основі вивчення теоретичного і практичного матеріалу розкривається виховний потенціал дитячих опер українських композиторів, обґрунтовується необхідність впровадження їх в навчальний процес інструментально-виконавської підготовки вчителів музики з метою подальшого використання в майбутній професійній діяльності.

*Ключові слова: дитячі опери, інструментально-виконавська підготовка, вчитель музики.*

Мозгалёва Н.Г. ДЕТСКИЕ ОПЕРЫ УКРАИНСКИХ КОМПОЗИТОРОВ В ПРАКТИКЕ ИНСТРУМЕНТАЛЬНО-ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ / Винницкий государственный педагогический университет. Украина.

В статье на основе изучения теоретического и практического материала раскрывается воспитательный потенциал опер для детей украинских композиторов, обосновывается необходимость их изучения в процессе инструментально-исполнительской подготовки будущих учителей музыки с целью последующего использования в профессиональной деятельности.

*Ключевые слова: оперы для детей, инструментально-исполнительская подготовка, учитель музыки.*

Mozgaleva N.G. CHILD'S OPERAS of UKRAINIAN COMPOSERS In PRACTICE of INSTRUMENTAL-PERFORMANCE PREPARATION of TEACHERS of MUSIC / Vinnitca state pedagogical university, Ukraine.

In the article on the basis of study of theoretical and practical material an educate potential opens up опер the Ukrainian composers for children, the necessity of their study is grounded in the process of instrumental-performance preparation of future music masters with the purpose of the subsequent use in professional activity.

*Key words: operas for children, instrumental-performance preparation, music master*

**Постановка проблеми.** Метою цивілізованого суспільства є всебічно і гармонійно сформована особистість. Цей ідеал не втратив своєї значущості протягом сторіч, починаючи з афінської системи виховання, де й зародилося розуміння гармонійної особистості. Відомі культурні та освітні діячі минулого літописець Нестор, І.Вишинський, І.Берецький, П.Могила, пізніше О.Духнович, М.Шашкевич, І.Вагилевич, Я.Головацький та інші, будучи служителями релігійного культу, зробили значний внесок у національну систему виховання. Прогресивні церковні і релігійні діячі, обстоюючи політичну, державну і духовну самостійність України, виховували молодь у патріотичному, гуманістичному дусі. Християнство несло в Україну не лише високі патріотичні почуття, а й сприяло формуванню доброзичливих стосунків між людьми, милосердя, залишалося основним носієм культури й мистецтва, збагачувало народ іншими загальнолюдськими, загальноєвропейськими надбаннями духовності.

Вагомий внесок у теорію і практику естетичного виховання засобами музичного мистецтва внесли І.Беркович, П.Козицький, А.Коломієць, М.Леонтович, М.Лисенко, Я.Степовий, Ю.Щуровський, Б.Яворський, які вважали музику, зокрема ту, що базується на народному фольклорі, ефективним засобом загально естетичного та морального розвитку особистості. В умовах становлення української державності ця проблема набуває особливої актуальності. Потреба українського суспільства у всебічній активізації інтелектуального і духовно-творчого потенціалу громадянина, забезпечення єдності впливу на особистість різних виховних інститутів, вимагає постійного корегування виховного процесу.

**Аналіз останніх досліджень.** Сучасних вчених все більше цікавить проблема використання дитячих опер, обробок народних пісень, дитячих пісень та театральних композицій українських композиторів в естетичному вихованні школярів. За останні роки проведено значну дослідницьку роботу в даній галузі. На увагу заслуговують роботи І.Барановської, Є.Карпенко, Л.Мартинюк, О.Печерської та ін.. Вчені-педагоги наголошують на великому виховному потенціалі дитячих опер, що передбачає розвиток у школярів потреби і бажання вносити гуманне, творче начало в усі сфери музичного життя.

**Мета статті** - на основі вивчення теоретичного і практичного матеріалу розкрити виховний потенціал дитячих опер для дітей, обґрунтувати необхідність впровадження їх в навчальний процес інструментально-виконавської підготовки вчителів музики з метою подальшого використання в майбутній професійній діяльності.

**Виклад основного матеріалу.** Серед різноманітних засобів впливу на дітей чи не найвищий виховний потенціал належить музичному мистецтву з притаманними йому можливостями формувати свідомість, інтелектуальну, емоційно-чуттєву, вольову сфери. Музичне виховання особистості необхідно починати з раннього дитинства і продовжувати в школі і вузі. При цьому особливу увагу слід спрямувати на виховання засобами музики молоді, яка спроможна сприймати музику усвідомлено. Осягнення музики, як і будь якого мистецтва, вимагає визначеного естетичного досвіду, в свою чергу сприяючи його збагаченню. Загальна естетична культура людини також не існує ізольовано і формується під впливом людського світовідчуття та складних явищ мистецтва. Все це говорить про те, що вводити дітей в складний світ «дорослого» мистецтва необхідно вдумливо і грамотно. «Тим більш складною є робота поета, художника композитора, що працює спеціально для дитячої аудиторії. Потрібен талант особливого роду, щоб підібрати чарівні ключі до дитячих сердець, знайти образи, співзвучні дитячому світосприйняттю, і в свою чергу збагатити дитяче сприйняття. Внутрішній світ дітей не простіший, чим у дорослих, і це їх особливий світ. Увійти в цей світ вміли корифеї мистецтва і педагоги - Пушкін та Ушинський, Корчак і Тувім, Макаренко і Маршак. Для дітей створювали музику Шуман і Чайковський, Бізе і Лядов»[1.с.5]. Щоб створювати музику для дітей, писав Д.Кабалевський, мало бути композитором. Треба одночасно бути і композитором, і педагогом, і вихователем. Тільки така єдність може дати добрі наслідки. Композитор подбає, щоб музика була гарна, захоплююча. Педагог подбає, щоб ця музика була педагогічно доцільна. Вихователь пам'ятатиме, що музика, як усяке мистецтво, допомагає дітям пізнавати світ і виховує дітей, причому виховує не лише їхній художній смак і творчу уяву, а й любов до життя, до людини, до природи, любов до своєї Батьківщини, інтерес і почуття дружби до народів інших країн[2,с.59]. За визначенням Н.Тишко, « символи загальнолюдських понять добра і зла, свободи і насильства, міщанського благополуччя і висоти життєвих ідеалів та цілей, що їх несуть алегоричні образи музичної казки, мають велику силу впливу на юну людину, яка вступає в життя»[3,с.42].

Дитяча опера, як ефективний засіб естетичного розвитку школярів поєднує в собі виховні можливості різних видів мистецтва. Розрізняють два типи опер: перший-діти можуть виконувати самі; другий - слухати (останні написані для постановок в професійному театрі). Музично - драматичні твори для виконання дітьми диференціюються також за рівнем складності. Серед них є більш розгорнуті музичні інсценіровки, є опери-ігри для дошкільнят і молодших школярів, є більш об'ємні опери, здатні об'єднати дітей різного шкільного віку - від молодших до старших[4,с.179]. В останні роки почав завойовувати популярність ще один своєрідний вид музичної вистави для дошкільнят. Це - народна казка з музикою, що доступна для виконання не тільки в дитячому садку , але в школі і вдома. Така казка також може стати однією з ланок на шляху до сприйняття і виконання дитячої опери. «Дитяча опера-жанр специфічний,- пише Е.Карпенко,- який наближається до мюзиклу. Участь у її постановці активно й

різнобічно розвиває дітей завдяки синтетичній природі такої вистави:тут задіяні спів, акторська гра, виразне читання(більшість дитячих опер містять розмовні діалоги), танець». Цінність оперних вистав, на думку автора,полягає в живому спілкуванні виконавців і слухачів,діти в залі зазвичай емоційно реагують на те,що відбувається на сцені й не залишають байдужими юних акторів. Розуміючи умовність того, що відбувається, і домислюючи, придумуючи по ходу вистави те, що було недомовлено в лібрето, діти стають активними учасниками творчого процесу[5,с.44].

Українські композитори зробили вагомий внесок в справу написання музики для дітей: інструментальної, балетної, театральної та оперної. Відомими є опери М.Лисенка «Коза – дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна», Д Клєбанова «Лелеченя», В.Кирейко «Лісова пісня»; балети І. Ковача «Північна казка», Д. Клєбанова «Лелеченя»; музика В. Борисова до дитячих театральних вистав «Ялинка», «Чарівна калоша», «Проба» та І.Ковача «Зайка-зазнайка», «Альонушка і солдат», «Кульбаба», «Казка про хороброго Кіківля», «Весело взимку» та ін..

Більшість дослідників відзначає, що в українській музиці для дітей, як народній, так і сучасній авторській, широко відображене життя дитини зі всіма його особливостями: почуття до рідних та друзів, сприйняття навколишнього світу,ставлення до народних звичаїв та повір'їв. Прикладом можуть бути дитячі опери М.Лисенка «Коза – дереза», «Пан Коцький», «Зима і Весна». Спираючись на досягнення російської і зарубіжної опери, використовуючи традиції і творчий досвід українського музичного театру, М.Лисенко започаткував майбутній розвиток такого необхідного жанру як українська дитяча опера. Реалістичність, життєвість образів, щирість і виразність музичної мови, що пов'язані з українським пісенно-танцювальним фольклором, вміння композитора розгортати драматичну дію за допомогою музичних засобів-все це, забарвлене своєрідною творчою індивідуальністю, складає особливі риси оперної творчості М.Лисенка взагалі.

Музична мова дитячих опер композитора глибоко народна, вирізняється простотою і ясністю, художньою визначеністю виражальних засобів. Не вдаючись до безпосереднього цитування фольклорних джерел, композитор характерними поспівками, інтонаційно-ритмічними зворотами, поліфонічними прийомами, ладовим строєм української ліричної пісні, думи, танцювальної пісенності, тонко розкриває характери своїх героїв. Народно-пісенні ритмо-інтонації проходять в номерах танцювального характеру опер «Коза – Дереза» і «Пан Коцький». Так, пісня Рака із опери «Коза-Дереза» написана на мотив української народної пісні «І шумить і гуде», пісня Вовка із цієї ж опери - на мотив народної пісні «Ой, під вишнею». Яскравість образних характеристик, простота і виразність мелодійної лінії, що дає влучне відчуття кожної дійової особи, невимушеність і динамічність опери сприяють розвитку уяви, фантазії, художньо-образного мислення дітей.

Близька до веснянок музична мова, немов би живих природних картинок-образів опери «Зима і Весна». Опера знайомить дітей із народними обрядами проводів зими та зустрічі весни за допомогою яскравих танців «Метелиця» та «Весняний танець», а веснянка «А вже весна, а вже красна» звучить як гімн красуні-весні. Слід зазначити, що лейтмотиви образів дуже контрастні. Їх контрастність не обмежується використанням різних народних мелодій . Вона виявляється перш за все в характері музичного тематизму, його інтонаційних особливостях. Незвичайний рух мелодій в різних регістрах створює дотепний зображувальний ефект, який допомагає розкриттю емоційної виразності музики - щирої, радісної, емоційно-відкритої. За визначенням Л.В.Мартинюк, Микола Лисенко «глибоко усвідомлюючи високу «місію» музичного фольклору в естетичному вихованні підростаючого покоління, дотримувався принципу визначальної ролі народної пісні в становленні та налагодженні системи музичного виховання дітей. Як талановитий музикант – педагог він прагнув до максимального її використання в педагогічній діяльності» [6,с.19].

Серед надзвичайно цікавих робіт радянського періоду слід відзначити оперу та балет Д.Клєбанова «Лелеченя», які вирізняє яскравість та емоційність музики, її доступність, танцювальність, виразність музичних характеристик, підкреслена барвистою блискучою інструментовкою. «Музична мова твору спирається на пісенно - танцювальне начало. Інтонаційна виразність поєднується з чіткістю й суворістю ритмічного малюнка. Користуючись простими засобами, Д.Клєбанов зумів створити рельєфні музичні характеристики персонажів» - зазначає І.Золотовицька [7,с.12].

Більшість провідних педагогів та методистів зазначають, що на вивчення однієї опери потрібно багато часу. Але дітей дуже захоплює цей процес. Вони порівнюють слухання опери з телесеріалами, тобто від уроку до уроку музика захоплює їх все більше і більше, у них постійно присутній інтерес до того, що буде далі. Слухаючи музичний твір, учні емоційно проживають життя кожного героя, ставлять себе на його місце, роздумують над діями і вчинками персонажів і тим самим задумуються над своїм життям. Перед вчителем музики стоїть не просте завдання - не просто розказати дітям про оперу так, щоб учні слідкували за сюжетом, але й розкрити самий глибокий шар музичного спектаклю - інтонаційно-змістовий. Інтонація - основа музичної виразності і суть змісту музичного твору. Завдяки інтонації розкриваються таємні задуми твору: все, що композитор не зміг сказати «прямим текстом», можна прочитати в інтонаційному аналізі. Не випадково багато оперних творів будуються на лейттемах,

лейтмотивах і навіть лейтінтонаціях, які є - квінтесенцію змісту спектаклю. Навчити підлітка «зчитувати» цю інформацію, слухати, розуміти її і тим самим підняти престиж оперного мистецтва в суспільстві і молодіжному середовищі - головне завдання педагога.

**Висновки.** Отже, проаналізувавши найбільш відомі оперні твори для дітей українських авторів, можна зробити висновок, що дитяча опера є важливим джерелом і засобом морального та естетичного виховання школярів. Сприйняття та усвідомлення учнями дитячих опер стимулює пізнання власних можливостей і здібностей, сприяє оволодінню культурою спілкування, формує інтерес до власних можливостей, розвиває фантазію та уяву і в кінцевому рахунку вчить дитину бути індивідуальністю, особистістю. Використання дитячих опер в практиці інструментально-виконавської підготовки вчителів музики має велике виховне і практичне значення. В процесі вивчення фортепіанної партії оперного клавіру удосконалюються концертмейстерські навички, активізується пошук доцільних виконавських засобів, розширюється музично-естетичний тезаурус, формується естетичний смак та інтерес до оперного мистецтва. Якість практичного втілення художньо-педагогічних задумів оперних творів засобами фортепіано забезпечують самоорганізація та самоуправління студентів на основі розвинутих комунікативних навичок. Емоційно-чуттєві враження, що виникають при спілкуванні з оперними творами сприяють зростанню рівня піаністичної спроможності студентів, розширенню та поглибленню виконавського репертуару майбутніх вчителів музики.

## ЛІТЕРАТУРА


1. Блок В. Музыка С.Прокофьева для детей/В.Блок.-М.: Музыка,1989 - 78с.
2. Кабалевский Д.Б.Композитор и музыка для детей: Прекрасное побуждает доброе.-М.: Сов.композитор, 1976. – 59 с.
3. Тишко.Н. І.Ковач/Н.Тишко.-К.: Музична Україна, 1980. - 51 с.
4. Михайловская Н. Музыка и дети/ Н.Михайловская - М.:Советский композитор,1977 – 259 с.
5. Карпенко Є. Дитяча опера як засіб естетичного виховання/ Є.Карпенко, Н.Карпенко //Мистецтво та освіта.-2007. - №4. - С.40-44.
6. Мартинюк Л.В. Використання обробок календарно-обрядових пісень Миколи Лисенка в роботі з молодшими школярами в дитячому музичному театрі/ Л.В.Мартинюк// Теорія і методика мистецької освіти. - Вип 5 - К.;НПУ, 2004.- С.197-204.
7. Золотовицька І.Л.Д.Клєбанов /І.Л.Золотовицька. - К.: Музична Україна, 1980 - 44с.


УДК 792.97: 37.036

# МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ШКІЛЬНОГО ТЕАТРУ ЛЯЛЬОК

Онофрійчук Л.М., викладач

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського*

У статті розглядаються та обгрунтовуються педагогічні методи, які спрямовані на активізацію творчої діяльності підлітків у шкільному театрі ляльок.

*Ключові слова: шкільний театр ляльок, педагогічні методи, творча діяльність, самостійна творчість.*

Онофрийчук Л.М. МЕТОДЫ АКТИВИЗАЦИИ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОДРОСТКОВ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ПРОЦЕССЕ ШКОЛЬНОГО ТЕАТРА КУКОЛ / Винницкий государственный педагогический университет им. М. Коцюбинского, Украина

В данной статье рассматриваются и обосновываются педагогические методы, которые направлены на активизацию творческой деятельности подростков в школьном театре кукол.

*Ключевые слова: школьный театр кукол, педагогические методы, творческая деятельность, самостоятельность.*

Onofrichuk L.M. CREATIVE ACTIVITY PROMOTION METHODS DURING EDUCATIONAL PROCESS IN SCHOOL PUPPET THEATRE / Vinnitsya State Pedagogical University named after Mychailo Kotsyubynskyi

Basic pedagogical principles and methods directed on activation of youth creative activity in a school puppet theatre are scrutinized and explained in the article.

*The key words are: school puppet theatre, pedagogical methods, creative activity, own creativity.*